

ΙΣΤΟΡΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ*

Σε μιὰ σειρά παραμυθιῶν πάνω στὸν «καταδιωγμὸ τῆς ψυχοκόρης» ὁ Propp ἐπισημαίνει ἓνα περίεργο γεγονός: στὸ παραμῦθι ποὺ ἔχει τὸν τίτλο *Παγετὸς* «ἡ μητριά στέλνει τὴν ψυχοκόρη στὸ λόγγο νὰ βρεῖ τὸν Παγετό. Αὐτὸς προσπαθεῖ νὰ τὴν ξεπαγιάσει, ἀλλὰ ἐκείνη τοῦ ἀπαντάει μὲ τόση γλυκύτητα καὶ ὑπομονὴ ποὺ ὁ Παγετὸς, ἀντὶ νὰ τὴ σκοτώσει, τὴ βραβεύει καὶ τὴν ἀφήνει νὰ φύγει. Ἀντίθετα, ἡ ἀληθινὴ κόρη τῆς γριᾶς δὲν ἀντέχει τὴ δοκιμασία καὶ χάνει τὴ ζωὴ της. Στὸ ἐπόμενο παραμῦθι ἡ ψυχοκόρη δὲν συναντάει πιά τὸν Παγετὸ ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ λόγγου, καὶ στὸ παρεπόμενο τὴν ἀρκούδα. Μὰ τότε λοιπὸν πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο κι ἀπαράλαχτο παραμῦθι! [. . .] Ἴδια ἡ ἐξέλιξη τῆς δράσης. [. . .] Εἶναι σαφέστατο πὼς ὁ Παγετὸς, τὸ πνεῦμα τοῦ λόγγου καὶ ἡ ἀρκούδα ἐπιτελοῦν, μὲ διαφορετικὴ μορφή, τὴν ἴδια ἐνέργεια». Ἴδου τὸ κλειδί γιὰ ὅλα, «ἡ λειτουργία», ἡγουν «ἡ ἐνέργεια τοῦ προσώπου τοῦ δράματος καθορισμένη ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ νοήματός της γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς ἀφήγησης».

Ἔτσι, μὲ βάση τὴ συγκριτικὴ μελέτη ἑκατὸ περίπου παραμυθιῶν (ἀπὸ τὴ γνωστὴ συλλογὴ τοῦ Afanasiev) καταλήγουμε στὰ ἀκόλουθα: 1. «στὸ παραμῦθι, σταθερὰ στοιχεῖα, ἀναλλοίωτα, εἶναι οἱ λειτουργίαι τῶν χαρακτήρων τοῦ δράματος, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ταυτότητά τους καὶ τὸν τρόπο ἐκτέλεσης [τῆς ἐνέργειας]» ὅλα τὰ ὑπόλοιπα εἶναι μεταβλητὰ στοιχεῖα, δηλαδὴ ἀπὸ τὰ πρόσωπα ὡς τὸ ὕφος («πολὺ ἐνδιαφέρον» πεδίο, λέει ὁ Propp, ἀλλὰ ποὺ δὲν «μπορεῖ νὰ τὸ λάβει ὑπόψη της ἡ μορφολογία»). 2. Ὁ ἀριθμὸς τῶν «λειτουργιῶν» εἶναι περιορισμένος καὶ ἡ χρονικὴ διαδοχὴ τους εἶναι πάντα ἡ ἴδια. 3. Ὅλα τὰ λαϊκὰ μαγικὰ παραμῦθια (ὄχι ὅλα τὰ παραμῦθια, ὅπως δὲν κουράζεται νὰ ἐπαναλαμβάνει ὁ Propp, ὁ ὁποῖος διακρίνει ἀνάμεσα στὰ συμπεράσματα ποὺ ἀφοροῦν ἓναν καθορισμένο τύπο φολκλορικῆς ἀφήγησης καὶ στὴ δική του πλατιὰ μέθοδο ποὺ μπορεῖ, ἴσως, νὰ ἔχει πῶς ἐκτεταμένη ἐφαρμογὴ) θεμελιώνονται πάνω σὲ ταυτόσημες λειτουργίαι, καὶ γι' αὐτὸ ἔχουν μιὰ μονοτυπικὴ δομὴ, ἓνα ἐνιαῖο σχῆμα σύνθεσης: μάλιστα, τὰ παραμῦθια μαγείας δὲν εἶναι παρὰ ἓνα καὶ μόνο παραμῦθι. [. . .]

Ἀσφαλῶς δὲν ἔχει πολὺ νόημα νὰ ἀμφισβητήσουμε τὴ νομιμότητα τῆς ἀναλυτικῆς μελέτης τοῦ παραμυθιοῦ καὶ τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἢ λογοτεχνικοῦ ἀντικειμένου (αὐτὴ ἡ πρόθεση δὲν εἶναι δική μας καὶ πρόθυμα τὴν ἀφήνουμε

*Ἀπὸ τὸ ἔργο του *Ideologie et tecniche letterarie*, Roma, Editori Riuniti 1974^a, σ. 108 - 109 καὶ 113 - 120. Ἡ ἐπιλογή εἶναι τῶν F. Bettini καὶ M. Bevilacqua καὶ περιλαμβάνεται στὸν τόμο *Marxismo e critica letteraria* ποὺ ἐκδόθηκε τὸ 1975 ἀπὸ τοὺς Editori Riuniti στὴ σειρά *Strumenti*.

στούς τόσους, καί λιγάκι καθυστερημένα, ὁπαδοὺς τοῦ ἀπόλυτα ἀνεπανάληπτου, τοῦ ἄφατου, τῆς μαγείας τοῦ ἀκοινώνητου, πού δὲν ἀρνοῦνται τὴν κρυφὴ γοητεία τοῦ πειρασμοῦ νὰ μιμηθοῦν τὸν ποιητικὸ λόγο ἀντὶ νὰ προβοῦν σὲ ἓνα κριτικο-επιστημονικὸ ἐγχείρημα), ὥστόσο ὅμως ἔχει σημασία νὰ θεωρήσουμε τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους γίνεται ἡ ἀναλυτικὴ αὐτὴ πραγμάτευση, καί τὰ κριτήρια πού τὴ διέπουν, ὥστε νὰ ἀποφύγουμε οἱ τεχνικο-επιστημονικὲς ἔννοιες πού δημιουργοῦμε γιὰ τὴν ἀνάγνωση τῶν κειμένων πού τὰ λέμε «ποιητικά» νὰ καταλήγουν στὴν ὑπέρβαση τοῦ ἀντικειμένου μὲ τὸ νὰ τὸ περιορίζουν μέσα σὲ ρητορικὰ σχηματικὰ συστήματα πού δὲν συλλαμβάνουν τὴν ἰδιαιτερότητά του. Γι' αὐτὸ ἔχει κάποια σημασία νὰ ἐπισημάνουμε τὰ ἀκόλουθα ὅσον ἀφορᾷ τὸν Propp (καί ὄχι μόνο αὐτόν):

α. "Ὅταν ἀντικείμενο τῆς ἐπιστημονικῆς ἀνάλυσης εἶναι τὸ ἴδιο τὸ γένος τοῦ παραμυθιοῦ πού ἔχει ἔντονα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς τελετουργικότητας (ἀλλά, λέει ὁ Lévi-Strauss, σχετικὰ μὲ τὸ μῦθο, «τὸ παραμῦθι προσφέρει μεγαλύτερες δυνατότητες γιὰ παιχνίδι, οἱ ἀντιμεταθέσεις στὸ ἐσωτερικὸ του γίνονται σχετικὰ ἐλεύθερες καί βαθμιαῖα γίνονται κάπως αὐθαίρετες»), τότε ἡ μέθοδος πού πηγάζει ἀπὸ τὴ συγκεκριμένη ἀντίληψη τοῦ ἀφηγηματικοῦ λαογραφικοῦ κειμένου ὡς συνόλου δομικῶν στοιχείων — πού δίδονται ἀφηρημένα καί μποροῦν νὰ μεταφερθοῦν χωρὶς τροποποίηση ἀπὸ τὸ ἓνα παραμῦθι στὸ ἄλλο — καί κινητῶν στοιχείων, μὴ οἰκοδομικῶν, ἀποκαλύπτει τὴν ἀδυναμία της νὰ ἀνταποκριθεῖ στὸ ἀντικείμενο. Γιατί, καί σὲ τοῦτο τὸ ἀφηγηματικὸ εἶδος, καθοριστικὸ χαρακτήρα παίρνει τὸ «ὑπόλειμμα» πού δὲν χωράει στὸ δομικὸ σχῆμα, δηλαδή τὸ ἱστορικὰ προσδιορισμένο, τὸ σύνολο τῶν λίγο ὡς πολὺ διαρθρωμένων εἰδικῶν συμπαραδηλώσεων, σύνολο πού δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ παραβλέψει στὴν ἴδια τὴν ἐπεξεργασία τοῦ σχήματος, ὅπως μαρτυρεῖ ἡ λαθραία ἀποκατάσταση τοῦ λεγόμενου περιεχομένου στὴ λεγόμενη μορφή, γιὰ τὴν ὁποία μιλάει ὁ Lévi-Strauss. Καί, ἐπιπλέον, αὐτὸ πού ἐπαναλαμβάνεται, τὸ ἀναλλοίωτο, στὸ συνδυασμὸ του μὲ τὶς μεταβλητές, ὑπηρετεῖται, καί αὐτὸ τὸ ἴδιο, σὲ μιὰ διαδικασία τροποποίησης (λίγο ἢ πολὺ περιορισμένη): μὲ ἄλλα λόγια, «ἡ ἱστορικὴ πραγματικότητα» δὲν ἀρκεῖται «νὰ παρέχει τὸ ὑλικὸ γιὰ τὶς πιὸ διαφορετικὲς ὑποκαταστάσεις τῶν παραδοσιακῶν συνθετικῶν στοιχείων τοῦ παραμυθιοῦ» ἀλλά, σὲ κάποιο βαθμὸ, ἀλλοιώνει τὸ «ἀμετάβλητο».

β. Ἡ ἀφαίρεση τοῦ Propp θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι χρήσιμη γιὰ ἐντελῶς ἐμπειρικοὺς σκοποὺς κατάρτισης καταλόγων, ἀλλά, στὴν πραγματικότητα, εἶναι πιὸ φιλόδοξη: παρουσιάζεται ὡς τὸ ἀφηρημένα ταυτόσημο τοῦ ὁποίου ἔκφραση εἶναι τὰ μεμονωμένα μαγικὰ παραμῦθια, ὡς τὸ σχῆμα πού γεννᾷ ὅλα τὰ μαγικὰ παραμῦθια («Καθένας μπορεῖ νὰ ἐπινοήσῃ τεχνητὰ ἀπεριόριστο ἀριθμὸ νέων πλοκῶν καί ὅλες τους θὰ καθρεφτίζουν τὸ θεμελιακὸ σχῆμα, μολονότι μποροῦν νὰ διαφέρουν μεταξύ τους»), καί τότε, δὲν κατορθώνει νὰ ἐξηγήσῃ μὲ κριτικὸ τρόπο τοῦτο τὸ ὑποθετικὸ «ὑπόλειμμα» ἀφοῦ δὲν προβάλλει καί τὴν πολλαπλότητα, τὸ διακριτό, τὸ στοιχεῖο πού κάνει τὴ

διάκριση: είναι μία γενίκευση γένους, από την οποία δεν μπορούμε να φτάσουμε ως το ειδικό.

γ. Σε σχέση με αντικείμενα που είναι ιστορικά καθορισμένα, όπως τα παραμύθια, τα ποιητικά κείμενα, οι αφηγήσεις, κτλ., ή κριτική επιστημονική μέθοδος δεν μπορεί να είναι μόνο επαγωγική, όπως θέλουν οι άπλοϊκές αρχές της εμπειριοκρατίας και του θετικισμού γενικά, ή, αντίθετα, μόνο παραγωγική, όπως διατείνεται ο δογματικός ὀρθολογισμός, αλλά πρέπει να είναι ταυτόχρονα αναλυτική και συνθετική, επαγωγικο-παραγωγική· μία μέθοδος, δηλαδή, στην οποία το πέρασμα από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο είναι αντίστροφη συνάρτηση του πέρασματος από το αφηρημένο στο συγκεκριμένο: κοντολογίς, πρέπει να είναι μία αναλυτική διαλεκτική μέθοδος, αν θέλει να αποφύγει τις συνέπειες της αφαιρετικής εκείνης διαδικασίας που εξαιτίας της, λέει ο Μάρξ, με την αφαίρεση όλων των υποτιθέμενων συμβεβηκότων, ὀλόκληρος ὁ πραγματικός κόσμος διαλύεται και δεν μένει παρά μόνο ὁ κόσμος των λογικῶν κατηγοριῶν που ἀσφαλῶς δεν είναι ἄδειος, ἀλλὰ γεμάτος ἀπὸ ἐμπειρία χωρίς διαμεσολάβηση τῆς κριτικῆς, δηλ. λαθραία ἐμπειρία. Ἡ μέθοδος δεν μπορεί νὰ μὴν εἶναι ἀναλυτικὴ διαλεκτικὴ ἂν θέλει νὰ ξεχωρίσει, μαζί με τὸ γενικὸ, τὴν ἐνότητα, ἐκεῖνο πὸν δὲν ἀλλάζει (καὶ εἶναι χαρακτηριστικὸ) καὶ αὐτὸ πὸν ἀλλάζει, τὸ χαρακτηριστικὸ, τὴν οὐσιαστικὴν διαφορὰ, τὸ ειδικὸ, ἐκεῖνο δηλ. γιὰ τὸ ὁποῖο μπαίνει σὲ κίνηση ἢ ἴδια ἢ μέθοδος.

δ. Ἐνάντια στὴν ἀνάλυση τοῦ «λεξιλογίου» καὶ τὴν ἀνάλυση τῆς «γραμματικῆς» (γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε τὶς «γλωσσολογικὲς» μεταφορὲς τοῦ Lévi-Strauss) πρέπει νὰ ἐγκαθιδρυθεῖ ἓνας ὀργανικὸς δεσμὸς καὶ ὄχι μιὰ ἀπλὴ συζυγία (connubio), ὅπως αὐτὴ πὸν θέτει ὁ Propp, συζυγία πὸν δὲν μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι ἐξωτερικὴ καὶ μηχανικὴ, δεδομένου ὅτι οἱ δύο ἔρευνες γίνονται με διαφορετικὲς μεθόδους (μορφολογικὴ-τυπικὴ καὶ ἱστορικὴ-κοινωνιολογικὴ), με δύο διαφορετικὲς «λογικὲς», πὸν καθεμιά τους συνεπάγεται ἀπὸ τὴ φύση τῆς μιὰ ἐιδικὴ ὑπόθεση καὶ μιὰ καθορισμένη πραγμάτευση τοῦ προβληματικοῦ αντικειμένου, καὶ γι' αὐτὸ ἢ σύνθεση μορφοποιεῖται ὡς καθαρὰ τυπικὸς συνδυασμὸς δεδομένων ἀφαιρέσεων, δηλαδή ἀφαιρέσεων πὸν προκύπτουν ἀπὸ μιὰ μονομερὴ ἀναλυτικὴ μέθοδο.

ε. Ἡ ὑπέρβαση τῶν ἐιδικῶν, ἱστορικῶν, συμπαραδηλώσεων στὸ γενικὸ καὶ ἀδρανὲς μοντέλο-δομὴ ἔχει, τελικὰ, ὡς ἀναπόφευκτη συνέπεια τὴν ἀνυπαρξία κριτηρίων πὸν νὰ εἶναι κατάλληλα γιὰ μιὰ ἀξιολογικὴ ἀνάλυση κάθε κειμένου χωριστά: αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὰ μαγικὰ παραμύθια, γιὰ νὰ μὴ μιλήσουμε καὶ γιὰ ἐκεῖνα τὰ ἔργα στὰ ὁποῖα ὁ Propp συνετὰ ἀρνεῖται νὰ ἐπεκτείνει τὶς ἀρχές του, ἂν καὶ τὰ κίνητρά του δὲν ἀποκλείουν τὴ σαγήνη τοῦ ἰδεαλιστικοῦ ρομαντισμοῦ, ὅπως ὅταν λέει:

«Αὐτὲς [δηλαδή οἱ μέθοδοι τοῦ Propp, ἀλλὰ καὶ τῶν «στρουκτουραλιστῶν οἱ ὁποῖοι ἀποβλέπουν στὴν ἀντικειμενικὴ καὶ ἀκριβὴ μελέτη τῆς λογοτεχνίας»] εἶναι δυνατὲς καὶ χρήσιμες ὅταν βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ μιὰ ἐπα-

ναληπτικότητα σὲ εὐρεία κλίμακα, ὅπως συμβαίνει στὴ γλώσσα καὶ στὴ λαογραφία. Ἄλλὰ ὅταν ἡ τέχνη γίνει τὸ πεδίο δράσης μιᾶς ἀνεπανάληπτης μεγαλοφυΐας, ἡ χρῆση μεθόδων ἀκριβείας θὰ δώσει θετικὰ ἀποτελέσματα μόνο ἂν ἡ μελέτη τῶν στοιχείων ποὺ μποροῦν νὰ ἐπαναληφθοῦν συνοδεύεται ἀπὸ τὴ μελέτη τῆς μοναδικότητας ποὺ ὡς τώρα τὴ βλέπουμε ὡς ἐκδήλωση ἑνὸς θαύματος γνωστικὰ ἀπροσπέλαστου. Ὅπως καὶ ἂν ταξινομήσουμε τὴ *Θεία Κωμωδία* ἢ τὶς τραγωδίες τοῦ Shakespeare, ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Δάντη καὶ τοῦ Shakespeare εἶναι ἀνεπανάληπτες καὶ δὲν μποροῦν νὰ γίνουν κατανοητὲς μὲ μόνη τὴν ἀκριβὴ μέθοδο».

Οἱ σύντομες παρατηρήσεις μας, ποὺ εἶχαν ὡς ἀφορμὴ τὴν κριτικὴ ποὺ ἀσκεῖ ὁ Léní-Strauss στὴν τυποκρατικὴ μέθοδο τοῦ Propp, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ περιοριστοῦν ἀποκλειστικὰ στὸν Propp καὶ στὸ φορμαλισμό, ἀλλὰ στρέφονται, *mutatis mutandis* καὶ μὲ μορφή προκαταβολικὰ ἀρνητικὴ, ἐναντίον κάθε «σημειολογίας τῆς ἀφήγησης» ὅσο ἐκλεπτυσμένη κι ἂν εἶναι, ἢ, καλύτερα, ἐναντίον τῆς ἐνδεχόμενης χρησιμότητας τῶν ἀποτελεσμάτων της γιὰ κριτικοῦς-λογοτεχνικοῦς σκοποῦς, ἐναντίον τοῦ δομισμού στὰ γράμματα· προπάντων, ὅμως, ἐναντίον τοῦ ἴδιου τοῦ Léní-Strauss ὁ ὁποῖος γιὰ νὰ στηρίξει τὴν ἀνάγκη νὰ λαβαίνουμε ὑπόψη καὶ τὸ «λεξιλόγιο» — δηλαδή νὰ ἀναλύουμε τὰ παραμύθια καὶ τοὺς μύθους σὰν νὰ ἦταν μία «μεταγλώσσα» στὴν ὁποία «ἡ δομὴ ἐνεργεῖ σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα» — βεβαιώνει ὅτι «στὸ παραμῦθι ἕνας 'βασιλιάς' δὲν εἶναι μόνο βασιλιάς καὶ μιὰ 'βοσκοπούλα' δὲν εἶναι μόνο βοσκοπούλα, ἀλλὰ αὐτὲς οἱ λέξεις καὶ τὰ (ὑπο)σημαινόμενα ποὺ ἐπενδύουν γίνονται αἰσθητὰ μέσα γιὰ τὴν κατασκευὴ ἑνὸς κατανοητοῦ συστήματος ποὺ διαμορφώνεται ἀπὸ τὶς ἀντιθέσεις: ἀρσενικὸ/θηλυκὸ (στὴ φυσικὴ σχέση) καὶ ὑψηλὸ/χαμηλὸ (στὴν παιδευτικὴ σχέση) καὶ ἀπὸ ὅλες τὶς δυνατὲς ἀντιμεταθέσεις τῶν ἕξι ὄρων».

Τὸ πράγμα δὲν ἀλλάζει ὅταν δίπλα στὴ «δομὴ τῆς μορφῆς» θέσουμε, ὅπως κάνει ὁ Lotman, μιὰ «δομὴ τοῦ περιεχομένου», γιὰτὶ καὶ πάλι ἐκεῖνο ποὺ τονίζεται εἶναι ἡ σχέση ἀλληλεγγύης τῶν στοιχείων μεταξύ τους, ἡ «ἀλυσίδα» τῶν ἰδεῶν, δηλαδή ἡ τυπικὴ μονάχα συνοχὴ τῶν ἰδεῶν — ὁ τόνος πέφτει πάνω στὴ σύνθεση ἢ «σύνταξη», μὲ ἐνδιάθετο ὑποβιβασμὸ τῆς σημασιολογικῆς πλευρᾶς καὶ τάση μετατροπῆς τοῦ μέσου σὲ σκοπὸ. Γι' αὐτὸ ἡ κριτικὴ ἐξέταση δὲν διαρθρώνεται ὡς ἀνάλυση τῶν σημασιῶν (συμπαραδηλωτικῶν) στὴ συνοχὴ τους στὸ πλαίσιο τῶν συμφραζομένων, ἀλλὰ ὡς ἀναζήτησις ἰσοδυναμιῶν, ἀντιθέσεων, ὁμολογιῶν (γιὰ ὅλους, βλέπε τὸν Jakobson), ὡς κατασκευὴ ἑνὸς «μοντέλου τῶν συνδέσεων», ἀφοῦ τὰ στοιχεῖα, οἱ λεγόμενες μονάδες σημασίας προβάλλουν μόνο στὸ βαθμὸ ποὺ περιλαμβάνονται σὲ μιὰ ἀντίθεση — ὀργανώνονται ὡς «ἀντιθετικὰ ζεύγη» (Lotman), ποὺ φέρονται στὸ «δυναδισμό».

Καὶ δὲν βρισκόμαστε στὸ περιθώριο, ἀλλὰ στὸ ἴδιο τὸ κέντρο τῆς ἔρευνας ἑνὸς ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους ὁπαδοὺς τῆς δομικῆς μεθόδου καὶ τῆς λογοτεχνικῆς σημειολογίας, ὅταν ἀκοῦμε νὰ ἐπαναλαμβάνουν ὅτι «ἡ λο-

γοτεχνία είναι μονάχα γλώσσα, δηλαδή σύστημα σημείων: τὸ εἶναι τῆς δὲν συνίσταται στὸ μήνυμά τῆς, ἀλλὰ ἐξαντλεῖται σ' αὐτὸ τὸ 'σύστημα'. Ἔτσι, ἡ κριτικὴ δὲν πρέπει νὰ ἀνασυνθέσει τὸ μήνυμα τοῦ ἔργου, ἀλλὰ μόνο τὸ σύστημά του, ἀκριβῶς ὅπως ὁ γλωσσολόγος δὲν πρέπει νὰ ἀποκρυπτογραφήσει τὸ νόημα μιᾶς φράσης, ἀλλὰ νὰ ἐξακριβώσει τὴν τυπικὴ δομὴ ἢ ὁποῖα ἐπιτρέπει τὴ μετάδοση αὐτοῦ τοῦ νοήματος». Ἐξάλλου τὸ λογοτεχνικὸ νόημα εἶναι ἓνα «ἀπατηλὸ» νόημα, ἢ γλώσσα τοῦ συγγραφέα εἶναι πάντα «μὴ μεταβατικὴ», δηλαδή τείνει πρὸς ἓνα εἶδος «μηδενικοῦ βαθμοῦ» τοῦ νοήματος· καί, ἐπομένως, «αὐτὸ πὸν θεμελιώνει μιὰν ἀληθινὴ κριτικὴ τοῦ σημαίνειν εἶναι πολὺ περισσότερο ἢ συγκέντρωση τῆς προσοχῆς στὴν ὀργάνωση τῶν σημαινόντων, παρὰ ἢ ἀνακάλυψη τοῦ σημαινόμενου καὶ τῆς σχέσης πὸν τὴ συνδέει μὲ τὸ σημαῖνον τῆς».

Ἡ, καλύτερα, ἂν τὸ μεγάλο καθῆκον συνίσταται στὴν «κατάργηση τοῦ Βασιλείου τοῦ σημαινόμενου, ἐνὸς βασιλείου πὸν δὲν εἶναι παρὰ ἐκεῖνο τῆς κουλτούρας μας ἀπὸ τὴ γένεσή τῆς», ἢ «écriture», ἢ ἐπιστήμη τῆς λογοτεχνίας, ἔχει ὡς ἀντικείμενο τὴν πολλαπλότητα τῶν νοημάτων, δηλαδή τὸ κενὸ νόημα πὸν στηρίζει ὅλα τὰ νοήματα: «Δὲν πρόκειται γιὰ ἐπιστήμη περιεχομένων (αὐτὰ μπορεῖ νὰ τὰ πιάσει μόνο ἢ πὸν ἀσθηρὴ ἱστορικὴ ἐπιστήμη), ἀλλὰ γιὰ ἐπιστήμη τῶν *συνθηκῶν* τοῦ περιεχομένου, δηλαδή τῶν μορφῶν: αὐτὸ πὸν τὴν ἐνδιαφέρει θὰ εἶναι οἱ παραλλαγές τοῦ νοήματος πὸν γεννοῦν τὰ ἔργα καί, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, παραλλαγές πὸν *μποροῦν* τὰ ἔργα νὰ *γεννήσουν*: αὐτὴ δὲν θὰ ἐρμηνεύει τὰ σύμβολα, ἀλλὰ τὴν πολυσημία τους. Κοντολογίς, αὐτὴ ἢ ἐπιστήμη δὲν θὰ ἀναφερθεῖ πιά στὰ πλήρη νοήματα τοῦ ἔργου, ἀλλὰ, ἀντίθετα, στὸ κενὸ νόημα πὸν στηρίζει ὅλα τὰ ἄλλα».

Στὴν εἰσαγωγὴ στὴ «δημοτικὴ ἀνάλυση τῆς ἀφήγησης» (πὸν ἀναπτύσσεται σὲ διάφορες κατευθύνσεις ἀπὸ τοὺς Greimas, Bremond, Todorov καὶ ἄλλους) ὁ Barthes ὑποστηρίζει ὅτι «ὁ ἀφηγηματικὸς κώδικας εἶναι τὸ ἔσχατο ἐπίπεδο στὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ φτάσει ἢ [σημειολογικὴ] ἀνάλυσή μας, ἐκτὸς ἂν βγεῖ ἀπὸ τὸ διήγημα - ἀντικείμενο, ἐκτὸς δηλαδή ἂν παραβεῖ τὸν κανόνα μὴ-ὑπερβατικότητας πὸν τὴ θεμελιώνει»: «πράγματι ἢ ἀφήγηση μπορεῖ νὰ πάρει τὸ νόημά τῆς μόνο ἀπὸ τὸν κόσμον πὸν τὴ χρησιμοποιεῖ: πέρα ἀπὸ τὸ ἀφηγηματικὸ ἐπίπεδο ἀρχίζει ὁ κόσμος, δηλαδή ἄλλα συστήματα (κοινωνικά, οἰκονομικά, ἰδεολογικά) καὶ οἱ ὅροι τους δὲν εἶναι πιά μονάχα ἀφηγήσεις, ἀλλὰ στοιχεῖα πὸν ἔχουν ἄλλη ὑπόσταση [. . .]. Ὅπως ἢ γλωσσολογία σταματᾷ στὴ φράση, ἔτσι καὶ ἢ ἀνάλυση τῆς ἀφήγησης σταματᾷ στὸ λόγο: πρέπει λοιπὸν νὰ περάσουμε σὲ ἄλλη σημειολογία». Καὶ βέβαια κανένας δὲν μᾶς λέει ὅτι καὶ τὸ στοιχεῖο πὸν εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ κείμενο, ὁ κόσμος τῆς πραγματικότητας, δὲν πρέπει κι αὐτός, στὴ θετικότητά του, νὰ ἐκμηδενιστεῖ μὲ μυστικὸ τρόπο, ἂν ἀληθεύει, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Barthes στὰ τελευταῖα γραπτὰ του, ὅτι «l'Histoire est elle aussi une écriture» [καὶ ἢ ἱστορία εἶναι μία γραφή], ἢ γουν «jeu de structures» [παιχνίδι, παίξιμο δομῶν].

Μετάφραση: Π. Χριστοδουλίδης